

Türkiye’de Uygulanan Döviz Kuru Politikaları Üzerine Kısa Bir Değerlendirme¹

Hüseyin Önder²

Özet

Türkiye Cumhuriyeti’nin 100 yıllık döviz kuru politikasını, temel olarak ekonomi politikaları, küresel ekonomik koşullar ve iç siyasi gelişmeler şekillendirmiştir. 100 yıllık süreç içerisinde sabit kur sistemlerinden serbest dalgalanma rejimine kadar farklı politikalar uygulanmıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türk Lirası, döviz piyasasındaki dalgalanmaları kontrol etmek amacıyla altına ve Sterlin’e dayalı sabit kur sistemiyle yönetilmiştir. 1970’li yıllara ise ithal ikameci sanayileşme politikasına eşlik eden kambiyo kontrolleri damga vurmuştur. 1980’li yıllarda hayata geçirilen serbest piyasa reformları ile döviz kurları üzerindeki sıkı denetim kaldırılarak döviz işlemleri serbestleştirilmiştir. 1990’lı yıllar itibari ile de tam kambiyo serbestisine geçilmiştir. Söz konusu dönemde yaşanan krizler sonucunda da 2000’li yıllarda serbest dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Bu geçen süre zarfında serbest piyasa reformları ve kambiyo serbestisi, Türkiye’nin döviz piyasasının gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren sürekli ekonomik yapıda bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu ekonomik dönüşüm içerisinde döviz her zaman önemli olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı İmparatorluğu’nun kalan borçlarını öderken ve kendi sanayisini kurarken önemli ölçüde dövize ihtiyaç duyulmuştur. İlerleyen dönemlerde sanayi sektörünün kurulmasında ithal ikameci sanayileşme politikalarının benimsenmesi ile yurt dışına çıkan döviz miktarının azaltılması, cari işlemler dengesinin kurulması amaçlanmıştır.

- 1 Bu çalışma Hüseyin Önder’in Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat doktora programında hazırlanmış olduğu “*Fiyatlara Döviz Kuru Geçiş Etkisi: Türkiye Örneği*” isimli doktora tezinden türetilmiştir.
- 2 Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Türkiye. E-posta: huseyin.onder@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3779-1067.

Dengenin sağlanamaması ve yanlış ekonomik kararlar neticesinde de yaşanan pek çok ekonomik krizin nedeni döviz kuru olmuştur.

Döviz kuru ile ilgili politikalar açısından bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti’nin kabaca iki döneme ayrıldığı ifade edilebilir. Bu iki dönem; 1989 yılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu Hakkında (TPKK) 32 Sayılı “Konvertibiliteye Geçiş” kararının öncesi ve sonrası şeklindedir. Fakat bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti’nin döviz kuru politikaları, ekonominin dönüşümü, yurtiçi fiyat istikrarı ve dış ticaret temelinde farklı başlıklara ayrılarak 1923-2010 yılları için incelenecektir. İlk olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu 1923 yılından IMF (International Monetary Found – Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası üyeliğinin olduğu 1947 yılları arası incelenecektir. İkinci incelenecek dönem, 1947 yılından Türkiye Cumhuriyeti’nin önemli dönüşüm sürecinin başladığı 24 Ocak 1980 kararları arasındaki süreçtir. Üçüncü dönem ise 1980’den 5 Nisan 1994 arası geçen dönemdir. 5 Nisan 1994 Kararları döviz ile ilgili yeni bir süreci başlatmıştır. Bu nedenle 1994 ve 2000’li yıllar arasında geçen dönem ayrı bir şekilde incelenmiştir. Son olarak ise 2000 ve 2010 yılları arasındaki dönem inceleme konusu yapılmıştır.

1. 1923-1947 Dönemi Döviz Kuru İle İlgili Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyeti 1923-1928 yılları arasında kendi gümrük tarifelerini uygulayamamıştır. Bunun sebebi Lozan Antlaşması ve eki olan Ticaret Mukavelesi’nde bulunan dış ticaret ile ilgili maddelerdir. Dolayısı ile söz konusu dönemde liberal bir dış ticaret politikası uygulanmak zorunda kalmıştır. Bu süreç 1930 yılına kadar dış ödemeler bilançosunun sürekli açık vermesi ile sonuçlanmıştır. Söz konusu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı %50 seviyesindedir.

Cumhuriyet’in kuruluş yıllarından başlayarak uygulamaya konan kur politikaları ve rejimleri kabaca incelendiğinde, sabit kur rejiminin uzun süre devam ettiği ifade edilebilir. 1950’li yıllara kadar referans para birimi olarak İngiliz Sterlini alınmıştır. 1950’li yıllardan itibaren ABD (Amerika Birleşik Devletleri) Doları referans para birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1923-1929 yılları arasında TL (Türk Lirası) Sterlin’e bağlı olarak dalgalanmaya bırakılmıştır. Söz konusu dönemde kambiyo serbestliğine yönelik bir politika uygulanmıştır. Ancak, 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ile döviz kuru uygulamalarında, ekonominin genelinde olduğu gibi, liberal yaklaşım terk edilmiştir (Arat 2003:36). Bu Türkiye Cumhuriyeti’nin birinci liberal dönemi olarak isimlendirilen dönemin sonuna geldiğini göstermektedir.

1923-1929 döneminde TL konvertibl bir para birimi olarak işlem görmekteydi. Fakat 1930 yılı içerisinde yürürlüğe konan “1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun (TPKK)” ile TL’nin konvertibilitesi sona erdirilmiştir. Bu 1567 sayılı kanunun sağlamış olduğu yetki ile Bakanlar Kurulu Kararları aracılığıyla döviz rejimi düzenlenmiştir. Aynı yılda 30 Haziran tarihinde 1715 sayılı kanun ile Merkez Bankası kurulmuş ve TL’nin istikrarını sağlama amacıyla vazifelendirilmiştir. 1929 – 1938 yılları arasında dış ticaret, 1923-1929 döneminin tersine 1938 yılı hariç fazla vermiştir (Karluk, 2002:612-622). Söz konusu dönemde uygulanan korumacı politikalar dış ticarete ortaya çıkan fazlanın temel nedenidir.

Bu dönemde uygulanan sabit kur rejimi içerisinde döviz kurları belirli aralıklar ile devalüe edilmiştir. 7 Eylül 1946’da TL’nin dolar karşısındaki değeri, % 53.6’lık bir devalüasyon ile düşürülmüştür. Bu devalüasyon II. Dünya Savaşı sonrası dönemin koşullarına ve yeni ekonomi politikalarına uyum sağlamak amacıyla yapılmıştır. 1946 yılında gerçekleştirilen devalüasyon diğer dönemlerdeki devalüasyonlardan ayrılmaktadır. Çünkü bu devalüasyonun yapıldığı dönemde döviz açısından bir kıtlık söz konusu değildi (Cantürk, 2009:66). Türkiye’nin söz konusu devalüasyonu yapmasının temel nedeni IMF’ye üye olma arzusu idi. Çünkü Türkiye’nin olası IMF üyeliği, devalüasyon konusundaki yetkisini kısıtlayabilecekti. Bu sebeple IMF’ye üye olmadan önce büyük bir devalüasyon yapılmasına karar verilmiştir.

2. IMF ve Dünya Bankası Üyeliği Sonrası Döviz Kuru İle İlgili Gelişmeler

Türkiye 1947 yılının 19 Şubat tarihinde IMF ve Dünya Bankasına üye olmuştur. Bu üyelik ile birlikte ayarlanabilir sabit döviz kuru politikası hayata geçirilmiştir (Sezen, 2008:63). Bu dönemde söz konusu üyelikler ile yaşanan bir diğer değişiklik dış ticaret politikalarında yaşanmıştır 1950’li yıllardan beri dış ticarete uygulanan kliring anlaşmaları sonlandırılarak, serbest döviz kuru temeline dayanan ticaret anlaşmaları hayata geçirilmeye başlanmıştır.

1950 yılında 23.200.000 \$ olarak gerçekleşen dış ticaretteki açık 1952 yılına gelindiğinde 193.000.000 \$ düzeyine yükselmiştir. İki yıl içerisinde çok fazla artan dış ticaret açığı ile birlikte T.C. Merkez Bankasının altın stoklarının 1/3 oranında erimesi, Merkez Bankası tarafından serbest bırakılan altın satışlarının durdurulmasına sebep olmuştur. (KTO, 2009:34). Serbest döviz temelli ticaret anlaşmaları neticesinde artan dış ticaret açığı 1958 yılındaki devalüasyonu kaçınılmaz kılmıştır.

4 Ağustos 1958’de gerçekleştirilen devalüasyon döviz kuru politikaları içinde farklı bir dönemin kapısını açmıştır. Bu dönemde Türkiye’de çoklu döviz kuru denilen döviz politikası hayata geçirilmiştir (Baş, 2006:77). Çoklu döviz kuru politikasında döviz satışı işlemi ihracatçı kesimlere düşük, ithalatçı iş insanları ve şirketlere ise yüksek kur üzerinden işlem gerçekleştirilmekteydi.

1960’lı yıllara gelindiğinde sanayileşme politikalarında ithal ikameci yaklaşım, giderek daha önemli hale gelmiştir. Kamu iktisadi teşekkülleri ile üretim yaygınlaşmış ve bu aralarda üretilen pek çok mal maliyetinin altında satışa konmuştur. Bu durum sürekli artan bir şekilde bütçe açığına neden olmuştur. İthal ikameci sanayi yaklaşımında dışarıdan ithal edilen makine ve teçhizat, Türkiye’nin dış ödemeler bilançosunda açık vermesine neden olmuştur. Döviz tasarrufu sağlaması beklenen ithal ikameci sanayileşme yaklaşımı, Türkiye’nin dış ticaret açığını arttırarak ülkenin döviz darboğazına girmesine neden olmuştur (Çörtük, 2006:59). Ödemeler bilançosunda ortaya çıkan bu sorun IMF ile gerçekleştirilen çok sayıdaki anlaşmalar ile sağlanan krediler aracılığıyla finanse edilmiştir.

Dış ödemeler bilançosundaki cari işlemler açığı 1963-1968 yılları arasında 178.000.000 \$’dan 50.000.000 \$ seviyelerine kadar gerilemiştir. Ancak söz konusu açık 1968-1969 yılları arasında yeniden yüksek seviyelere ulaşmıştır. Bu dönemdeki yüksek açığın nedenleri arasında aşırı değerli kur olduğu ifade edilebilir. Aşırı değerli kur ile yurtiçi talep düzeyi arttırılmak istenmiştir. Dış ticarete ortaya çıkan açık için bir diğer neden olarak söz konusu dönemde de devam eden ara ve yatırım mallarının ithali gösterilebilir (Özkale ve Kayalica, 2008:361-362). İthali gerçekleştirilen ara ve yatırım malları, ithal ikameci dönemin gerekleri yüzündendir. Çünkü söz konusu dönemde İthalata rakip sanayiler üretim süreçlerinin oluşturulması gerekmektedir. İthalatı ikame etme prensibine dayanan bu politikada, sanayinin ara malı ve hammadde ihtiyaçlarında dış aleme bağımlı kalması, sanayinin ileri - geri bağlantılarının kurulamaması 1968-1969 yıllarında dış ticarete ortaya çıkan açığın bir başka nedeni olarak gösterilebilir

1970’li yıllardan itibaren Türkiye’de yurt içi fiyat istikrarı da önemli ölçüde bozulmaya başlamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı nedeniyle ortaya çıkan bütçe açıkları, 1971-1977 yılları arasındaki enflasyonun temel nedenlerinden biridir. Bu dönemde ortalama enflasyon % 20 ile çift basamaklı sayılara ulaşmıştır. Bu sebeple Türkiye daha fazla mali kaynağa ihtiyaç duymaya başlamıştır. 1970’in Ağustos ayı içerisinde IMF ile Türkiye arasında yeni bir stand-by düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenleme ile dış ticaret ve döviz kuru rejiminde serbestleşme yönündeki baskılar fazlalaşmıştır. Bretton Woods’un

çöküşünden sonra 1970-1978 döneminde Türkiye IMF ile yapmış olduğu Stand-by'lara bir süreliğine ara vermiştir (Çörtük, 2006:60).

1974 yılında uluslararası kambiyo kurlarına uyum sağlamak amacıyla IMF standartlarına uygun tedbirler hayata geçirilmiştir. 1974-1979 dönemi içerisinde devalüasyon uygulamalarına fazlaca başvurulmuştur. Bu devalüasyonların altında yatan temel sebep 1974'de ki kur rejiminde hayata geçirilen yeni uygulamadır. 1974 – 1979 yılları arasında farklı dönemlerde bazı döviz kurunda ayarlama yapılmıştır. Döviz kurları 1976 yılında üç, 1977 yılında iki, 1978 yılında üç, 1979 yılında da üç kez ayarlanmıştır (Arat 2003:38). 1978 yılındaki döviz kuru ayarlamaları ile 1979 yılındaki ayarlamalar IMF ile gerçekleştirilen anlaşmalar neticesinde hayata geçirilmiştir.

Petrol Krizleri 1973-1974 yıllarında bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de ekonomik anlamda sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur. 1973 yılında 3.000.000.000 \$ seviyelerinde seyreden dış borç, 1980 yılına varıldığında 15.000.000.000 \$ seviyelerine ulaşmıştır. Bu durum 1977-1979 yılları arasında dış borçlar açısından bir kriz yaşanmasına neden olmuştur. (Özkale ve Kayalica, 2008:362). 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren yaşanan sıkıntılı süreç, ekonomik anlamda, 1980 yılının 24 Ocak tarihinde alınan kararlar ile bir dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur.

3. 24 Ocak 1980 Sonrası Dönemde Döviz Kuru İle İlgili Gelişmeler

24 Ocak 1980 1970'li yılları sorunlar ile geçiren Türkiye ekonomisinin radikal bir dönüşüm yaşadığı tarih olmuştur. 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar ile ekonominin yönü yeniden tayin edilmiştir. 24 Ocak kararları şu şekilde özetlenebilir: Aşırı değerli TL'den kurtulmak amacıyla devalüasyona gidildi, gerçekçi kur uygulamaları günlük kur ile ilan edilmeye başlandı, piyasanın faiz oranlarını belirlemedeki rolü arttırıldı, ithalatta kota ve tahsisli ithalat uygulamalarından vazgeçildi, ihracata yönelik sanayileşme stratejisi kapsamında ihracat yapan şirketlere teşvik verilmesi benimsendi (Şimşek, 2001:87). 24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye Cumhuriyeti ekonomik alanda yeni bir liberal döneme girmiştir. Ekonomik alandaki liberalleşmenin etkisi, özellikle döviz kuru ile dış ticaret politikalarında, oldukça fazla hissedilmiştir.

TPKK'da 29 Aralık 1983'te 28 sayılı Karar ve 7 Temmuz 1984'teki 30 sayılı Karar'la Merkez Bankası'nın belirlemiş olduğu kurların dışında, ticari bankaların gerçekleştirdiği kambiyo işlemlerinde farklı bir kur uygulayabilmesi mümkün olmuştur. Ayrıca, yurt dışında yaşayan kişilerin, Türkiye'de TL ile tahsilât ve ödeme gerçekleştirmesi serbest bırakılmıştır.

Türkiye’de ikamet eden kişilerin de döviz bulundurması, bulundurdıkları dövizleri taşımaları, bankalarda tutmaları ve kullanmaları da serbest hale getirilmiştir (Arat, 2003:39). Söz konusu kararlar ile Türkiye’nin kambiyo rejiminde serbestleşme hareketleri hızlanmıştır.

Türkiye 24 Ocak 1980 Kararları ile ekonomide yeni düzenini inşa ederken, ilk meyvelerini enflasyondaki düşüş ile almıştır. 1980 yılında %107.2 olan enflasyon, 1981 yılında %36.8 düzeyine, 1982’de ise %27 seviyesine inmiştir. Ancak enflasyondaki bu düzelme sonraki yıllarda bozulmuştur. 1983 yılında enflasyon %30,5 düzeyine, 1984 yılında ise %50 seviyelerine yükselmiştir. Enflasyon 1988 yılına kadar ortalama olarak %40’lar düzeyinde seyretmiştir. 1988 yılında %75’lere ulaştıktan sonra %60’lar seviyelerine inmeye başlamıştır (Aydoğan, 2004:94). 24 Ocak Kararlarının kısa vadeli hedeflerinden biri olan enflasyonun düşürülmesine, 1983 yılına kadarki dönemde ulaşılmıştır. Ancak 1988 yılından sonra ne yazık ki enflasyon kronik bir hal almıştır.

TPKK Kanununda 1989 yılı Ağustos ayında alınan 32 Sayılı “Konvertibiliteye Geçiş” Kararı, 24 Ocak Kararlarının başlatmış olduğu serbestleşme hareketlerinin en önemlilerinden biridir. 32 Sayılı Karar, döviz ve efektif hareketleri üzerine getirilmiş olan kısıtlamaları büyük ölçüde kaldırmıştır (Hatipoğlu, 2007:71).

24 Ocak Kararları ile ihracata yönelik sanayileşme stratejisine geçildikten sonra, bu stratejiyi desteklemek için 15 Haziran 1985 tarihinde Serbest Bölgeler Kanunu çıkarılmış ve 1987 yılında Türk Eximbank kurulmuştur. Böylelikle ihracatta tarım sektörünün payı azalarak sanayi sektörünün payı artış göstermiştir. Bu süreç içerisinde ihracatta artış gerçekleşmesine karşılık, ithalattaki artış daha fazla olmuştur. Bu nedenle de ödemeler bilançosunda, cari işlemler hesabı sürekli olarak açık vermiştir.

32 Sayılı “Konvertibiliteye Geçiş” Kararı ile dış ticarete yaşanan bu gelişmelerin yanında, 1989 ve 1990 yıllarda kısa vadeli yabancı sermaye girişinde artış yaşanmıştır. Ancak 1991 yılında yaşanan Körfez Krizi, kısa vadeli sermaye çıkışına neden olmuş ve bunun etkisi ile TL reel olarak değer yitirmiştir. 1993 yılının son aylarında piyasada bulunan TL likiditesindeki fazlalık ve açık pozisyon kapama amaçlı döviz talebi, döviz kurlarının üzerinde baskıya neden olmuştur (Arat, 2003:40). Bu süreç 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz ile son bulmuştur. Yaşanan ekonomik kriz sonucunda da 5 Nisan kararları olarak adlandırılan ekonomik önlemler paketi açıklanmıştır.

4. 5 Nisan 1994 Sonrası Dönemde Döviz Kuru İle İlgili Gelişmeler

5 Nisan 1994 tarihinde açıklanan kararlarda döviz kurlarının, bankalar, yetkili müesseseler, özel finans kurumları ve PTT tarafından piyasa kuralları içerisinde kalmak şartıyla serbestçe belirlenebileceği duyurulmuştur. 5 Nisan kararları ile kur politikası, hayata geçirilecek olan istikrar programının bir parçası olarak kullanılmıştır. 1995 yılı başında 1 ABD Doları ve 1,5 Alman Markı olarak tanımlanan kur sepetinin aylık değeri, öngörülen aylık enflasyon oranı kadar artırılması kararlaştırılmıştır (Cantürk, 2009:68-69).

5 Nisan kararları ile %60 oranında TL devalüe edilmiştir. Bu devalüasyon sonucunda 1995’de ithalat %21 oranında azalmış, ihracat ise %17 oranında artmıştır (Önder ve Tekinşen, 2008:230). Ayrıca 1995 yılında Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) Ortaklık Konseyinin 1/95 sayılı kararı ile Gümrük Birliği’ne girmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle 22 yıl süren bir geçiş sonucunda sanayi ürünleri ile işlenmiş tarım ürünlerinin 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren Gümrük Birliği’ne üye ülkeler arasında serbest dolaşımı sağlanmıştır.

Merkez Bankası 1996’da döviz kuru politikasını, para politikasını gözeterek gerçekleştirmiştir. Bu politika ile reel döviz kurunda meydana gelen dalgalanmalar en aza indirilmeye çalışılmıştır. Buna rağmen döviz kurundaki değerlenmenin önüne geçilememiştir. Bu politika 1997 ve 1998 yılında devam etmiştir. Söz konusu dönemde öngörülen enflasyon oranına paralel olarak döviz kuru belirlenmeye devam etmiştir (Cantürk, 2009:68). 1998 yılı içerisinde, Rusya krizinin etkisi ile yabancı sermaye çıkışı yaşanmıştır. Bu durum Merkez Bankası’nın döviz satışlarını arttırmıştır (Arat, 2003:43). Ekonomi yönetiminin aldığı tüm önlemlere rağmen, uluslararası piyasalarda meydana gelen ekonomik krizler ile Türkiye’de yaşanan büyük depremler neticesinde IMF ile yeni bir anlaşma imzalanmak zorunda kalmıştır.

5. 2000’li Yılların Başında Döviz Kuru İle İlgili Gelişmeler

1990’ların sonlarında gerek uluslararası alanda, gerekse de ulusal alanda yaşanan güçlükler neticesinde, 2000 yılında Türkiye IMF yeni bir stand-by anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma üç senelik bir istikrar programı öngörmekteydi. 2000’de hayata geçirilen program ile kur enflasyon hedefine yönelik kullanılmıştır. 1990’ların ikinci yarısından itibaren döviz kurları tahmin edilen enflasyona göre belirlenirken, 2000 yılındaki program ile döviz kurları hedeflenen enflasyona göre belirlenmiştir (Arat, 2003:43). Böylelikle Türkiye’de örtük enflasyon hedeflemesi uygulamaya konmuştur.

2000 yılının Kasım ayına kadar uygulanan bu politikalarda sorun olmamıştır. Döviz kurları ilan edilen istikrar programında belirtilen düzeylerde tutulmuştur. Fakat Arjantin kaynaklı uluslararası piyasalardaki dalgalanmalar sonucunda, yabancı yatırımcılar Türkiye’deki yapısal reformlar ve özelleştirmelerde sorun olduğu yönünde bir algıya kapılmışlardır. Bu durum Türk bankacılık sisteminin de Ekim 2000’den itibaren faizlerde baskı oluşturmaya başlamıştır. Bu yaşanan sürecin sonunda Kasım 2000 krizi olarak literatüre geçen olaylar yaşanmıştır (Önder, 2005:228). Kasım 2000 krizinin etkileri atlatılmadan Şubat 2001’de yeni bir kriz yaşanmış ve uygulanan istikrar politikası çökmüştür.

2000 ve 2001 krizleri sonrasında Mayıs 2001’de “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ilan edilerek uygulanmaya başlanmıştır. Bu program ile TCMB’nin kısa vadeli faiz oranları üzerindeki etkisi genişletilmiş ve dalgalı kur sistemine geçilmiştir. 2002 yılı başında, “Güçlü Ekonomiye Geçiş” programı 2002-2004 yıllarını kapsayacak şekilde revize edilmiştir. Revize edilen program para politikasını %35 Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) hedefine uygun olarak yürütüleceğini ilan etmiştir. 2005 yılına kadar geçen süre içerisinde para ve maliye politikaları, yapısal reformlar, TCMB’nin bağımsızlığı ve dalgalı döviz kuru sayesinde fiyat istikrarı konusunda önemli bir ilerleme sağlanmıştır. 2002-2005 döneminde uygulanan örtük enflasyon hedeflemesi, 2006 yılı Ocak ayından itibaren açık enflasyon hedeflemesi rejimine evrilmiştir (Hatipoğlu, 2007:92-99). Bu şekilde döviz kurları hedeflenen enflasyon oranında arttırılmıştır.

2000 ve 2001 krizlerini yaşayan Türk Bankacılık sektörü bu krizlerden önemli dersler çıkarmış ve önlemlerini almıştır. Bu önlemler, 2007 yılı sonlarında ABD’de başlayan finansal krizin en az kayıpla atlatılmasında etkili olmuştur. “Dünya Finansal Krizi” veya “İpotekli Konut Piyasası Krizi” olarak isimlendirilen bu krizde, Türkiye’de “Türev Finansal Araçlar”ın gelişmemiş olmasının etkisiyle az bir hasar ortaya çıkmıştır. Fakat gelişmiş piyasalarda yaşanan talep daralmaları Türkiye’nin ihracat sektöründe olumsuzluklar yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca ulusal ve uluslararası kredi verenlerin hassas davranması reel sektör üzerinde de ciddi etkiler meydana getirmiştir.

6. Genel Değerlendirme

Bretton Woods sisteminin çökmesinin ardından pek çok ülke sabit döviz kuru uygulamasını terk ederek, dalgalı döviz kuru sistemini uygulamaya başlamıştır. 1990’lı yıllarla birlikte özellikle gelişmiş ülkelerin uyguladığı dalgalı döviz kuru sisteminin yanında ticari ve finansal liberasyon hareketlerinin de etkisi ile döviz kuru gerek ticarete konu olan mal fiyatlarında gerekse yurt

içi fiyatlar üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı olarak belirleyici bir rol oynamaya başlamıştır. Bu nedenle döviz kuru üzerine, hem teorik hem de ampirik çalışmalar 1990'lı yıllardan sonra büyük bir hız kazanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında kurulduğundan beri hem dış ticaret politikasının hem de yurtiçi fiyat düzeyinin istikrarı açısından döviz kuru bir enstrüman olarak kullanılmaktadır. Fakat dış ticaret açıkları döviz alanında Türkiye'nin elini oldukça bağlamaktadır. Türkiye'de 100 yıllık süreçte yaşanan pek çok krizin geri planında döviz olduğu da bir gerçektir. Bu sebeple döviz kuru ile ilgili pek farklı zamanlarda değişik politikalar uygulanmıştır. En son olarak dalgalı kur rejiminde belirli müdahaleler ile yönlendirilen bir kur politikası uygulandığı ifade edilebilir. Müdahaleler dalgalı kur rejiminde aşırı oynaklıklarda başvurulan bir yöntemdir. Fakat müdahalelerin süresi ve büyüklüğü ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır. Bu yöntemde gizli döviz kuru hedeflerini sürdürmemek önem arz etmektedir. Piyasanın olağan akışını bozacak uygulamalar yarardan çok zarar verebilecektir. Reel olmayan döviz kuru politikaları eninde sonunda döviz rezervlerinde kayıplara neden olabilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti mevcut kaynaklarını optimize ederek döviz kuru politikalarında gerçekçi hareket edecek güç ve yeteneğe sahip bir ülke konumundadır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de hem dış ticaret, hem de yurtiçi fiyat istikrarı açısından döviz kuru önemli bir bileşen konumunda olacaktır.

Kaynakça

- ARAT, Kürşat, (2003), “Türkiye’de Optimum Döviz Kuru Rejimi Seçimi Ve Döviz Kurlarından Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi”, Uzmanlık Tezi, **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü**, Ankara
- AYDOĞAN, Esenay, (2004), “1980 den Günümüze Türkiye’de Enflasyon Serüveni”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 11(1): 91-110.
- BAŞ, Özcan, (2006), “1958 ve 1970 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Tarihi Bilim Dalı**, İstanbul.
- CANTÜRK, Bahar, (2009), “Döviz Kuru Geçiş Etkisi: Türkiye Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Para Banka Bilim Dalı**, Kütahya.
- ÇÖRTÜK, Orcan, (2006), “Türkiye-IMF İlişkileri ve İlişkilerin Hesap Bazında İşleyişi”, Uzmanlık Tezi, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Muhasebe Genel Müdürlüğü**, Ankara.
- HATİPOĞLU, Figen, (2007), “Döviz Kuru Aktarma Kanalı ve Para Politikası: Türkiye 1990-2006”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı**, Eskişehir.
- KARLUK, S.Rıdvan, (2002), **Türkiye Ekonomisi**, Beta Basım Yayım, 7. Baskı, İstanbul.
- KTO, (2009), **Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi**, Konya Ticaret Odası, Konya
- ÖNDER, Hüseyin ve Ali, TEKİNŞEN, (2008), “Türk Dış Ticaret Politikaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme (XIX. Yüzyıldan Günümüze)” içinde Ed. Mustafa Bıyıklı, **Türk Dış Politikası –Cumhuriyet Dönemi- 1**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.
- ÖNDER, Timur, (2005), “Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü**, Mayıs, Ankara.
- ÖZKALE, Lerzan ve M. Özgür, KAYALICA, (2008), “Dış Ticaretin Yapısal Gelişimi”, **Çeşitli Yönleri ile Cumhuriyetin 85. Yılında Türkiye Ekonomisi**, İçinde, Ed. Gülen Elmas ARSLAN, Gazi Üniversitesi Hasan Ali Yücel Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, No:4, Ankara, ss.355-382.
- SEZEN, Serhat, (2008), “Türkiye’de İhracat Performansını Etkileyen Makro Değişkenlerin Ekonometrik Analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı**, Edirne.
- ŞİMŞEK, Mevlüdiye, (2001), **Dışa Açık Ekonomilerde İktisat Politikaları**, Türkmen Kitabevi, İstanbul.